

Posudek na bakalářskou práci

Zkoumání pojmů „vědomí“ a „já“ v díle Sigmunda Freuda, jejich vývoj a vzájemné prolínání
Vypracoval: Jan Havel

Předkládaná práce si stanovuje poměrně jasný cíl, který se týká jednoho z nejkompexnějších a nejspornějších bodů Freudovy psychoanalytické teorie, totiž otázky statusu a funkce oné instance psychického aparátu, která bývá v souvislosti s Freudem často zanedbávána, totiž instance Já/vědomí. Za tímto účelem si autor vymezuje prostor pro svou analýzu celkem dobře určeným korpusem textů, počínaje metapsychologickou kapitolou *Výkladu snů* přes texty o pudech a o nevědomí až k *Mimo princip slasti* a k *Já a Ono*. Dotyčné texty zajisté stačí k tomu, aby na nich bylo možno ukázat všechny (u Freuda zdaleka ne vždy uspokojivě vyřešené) ambivalence, které na tuto složku obou Freudových topik doléhají.

V souvislosti s *Výkladem snů* se setkáme s možná ospravedlnitelnou, ale přece jen příliš radikální tezí, totiž že Freud by nevědomí „raději ignoroval“ (str. 9) – je jistě pravda, že hlavní důraz Freudova výkladu je položen na mechanismy přetváření snových myšlenek, které probíhají v nevědomí a předvědomí, nicméně vzhledem k péči, kterou věnuje rozboru fenoménu vědomí v pasážích věnovaných Ψ -systému, by svědčil o nepostradatelnosti této složky topiky ve Freudově teorii subjektu, a to tím spíše, že za podnět snu je takřka vždy pokládán podnět přicházející z „denního“ života subjektu, která je primárně určována právě vědomím. Trochu nepřesné tvrzení najdeme v poznámce na str. 15. Píše se zde, že Freud nspecifikuje kořeny pudové činnosti – Freud tak činí velmi explicitně na začátku eseje o pudech, kde za zdroj pudovosti pokládá zevnitř přicházející somatické podráždění. Problém ovšem je, že tento zdroj podle něho spadá do oblasti zkoumání, která je vlastní spíše anatomii či medicíně než psychoanalýze. Nerozumím větě na str. 16: „Seznámení s dalšími velkými institucemi Já nechává Freud na později“. Co znamená „instituce Já“? Dobře je tematizován přechodný status textu *Mimo princip slasti*, kde se u Freuda začíná komplikovat model psychického aparátu, určený doposud první topikou, ve prospěch – zatím spekulativních – úvah, vedoucích k formulaci druhé topiky. Píše-li se však, že „některá opakování se však nevztahují k zážitkům z minulosti, která nemohou přinášet žádná uspokojení pro jakýkoli systém“ (str. 17), mám dojem, že spíše než zážitky „ztráty lásky a sexuálního uspokojení“ zde Freud míní spíše traumatickou neurózu, kde je v somatické nebo psychické podobě opakováno nějak nevědomě deformované trauma. Nejsm si jist ohledně vymezení pojmu „vnitřní vnímání“ na str. 19. Šlo by to u obhajoby upřesnit? Trochu nejasná je i formulace na str. 20: „Vědomí samé nemá žádnou paměť, ale představy v něm jsou stále latentní, tedy stále schopné uvědomění“ – jak tam mohou být ty představy latentní, když vědomí nemá paměť?

Co se týče části věnované Ricoeurovi: problém je zde ten, že Ricoeur – jako ostatně skoro vždycky – předkládá negativní rozlišení a negativní formulaci problémů. Zvláště patrné je to na úvaze o vztahu Já a vědomí. O tom, že „tyto pojmy (...) není možné ani prohazovat, ani si je plést“, není pochyb, avšak daleko méně jsem si už jist, zda „jsou od sebe vzdáleny a poměrně dobře navzájem ohraničeny“ (str. 25). Protože pokud by tomu tak bylo, musela by se tato dobrá ohraničenost nějak dobře vymežit, což nedělá ani Freud, ani Ricoeur, ani Jan Havel. Ricoeurovo srovnání Freuda s Nietzschem (str. 27) bych buď vynechal, nebo podrobněji rozvedl, neboť v této podobě je velmi vágní. Trochu nepovedený mi připadá odstavec o filosofii na str. 34, kde se všechno (Ricoeur, Heidegger, Patočka) vezme velice hákem.

Úhrnem řečeno: drobnou chybou předložené práce je – což autor i jeho vedoucí velmi dobře ví a nemohou zastírat – její velmi chvatné sepisování. Itinerář skrze Freudovy texty má často povahu letem světem provedených referátů, k nimž jsou posléze přilepeny dva dodatky v podobě Ricoeura a Santnera. Všechny texty by samozřejmě bylo třeba přečíst mnohem podrobněji, protože při důkladnějším pohledu by se odhalily i nejasnosti a nesnáze, které

vyvstávají nejen od textu k textu, ale i v imanentním prostoru jednotlivých textů samých. I závěrečných pět bodů, shrnujících Freudův přínos dnešní psychologii, občas působí poněkud povšechně (viz str. 42).

Na druhou stranu je ovšem třeba říci, že řada autorových postřehů je velmi bystrých (například závěr upozorňující na mnohem větší komplikovanost pojmu Já oproti pojmu vědomí, ale i mnoho dalších dílčích úvah) a kdyby se to všechno trochu uhladilo, zjistilo by se, že autor Freudovy texty skutečně nepapouškuje, ale je schopen je navzájem celkem jasnozřivě porovnávat. Už v tomto ohledu práci pokládám za dobrý fundament pozdějšího, pečlivěji provedeného porovnávání, tím spíše, že filosofická interpretace Freudova díla musí k jeho značné „rozházenosti“ asi začít právě zde. A kromě toho velmi oceňuji, že autor se důsledně vyhnul textové „omáčce“, biografickým informacím a sirupovitému tónu, jež se v bakalářských pracích objevují tak často.

Celkově bych navrhoval hodnocení rozkročené někde – v rámci starého systému – kolem vrchní hranice třiceti bodů, tedy dvojku.

Praha, 31.5. 2009

Josef Fulka